

majora quam illa duo terra et aqua : ergo non minus exigunt per creationem fieri, quam terra et aqua. Tota autem creatio rerum ex nihilo facta est prima die : in secunda autem non fuit opus creationis, sed distinctionis. Ergo aer seu firmamentum aeris non est factum secunda die quoad substantiam.

XXV. Dices : Scriptura aperte dicit quod factum est hoc firmamentum in medio aquarum, sed in medio aquarum non potuit esse aer quoad substantiam, ut de se manifestum est, ergo si ibi factum est firmamentum aereum, oportuit fieri quoad substantiam. Negatur consequentia, sed dicimus juxta supra annotata, quod firmamentum factum est in medio aquarum, quia in loco qui occupabatur aquis, incipit esse aer cum nova virtute condensandi nubes. Non oportuit autem aerem creari de novo ibidem, sed sufficit quod aer superior recedentibus aquis, et paulatim se subtrahentibus diffunderetur, et loco illarum intraret, sicut quando in terra fit aliqua concavitas, vel quando mare recedit, statim loco illius intrat aer, qui quadam rarefactione sui diffunditur, sicut condensatione repellitur. Et sicut tempore diluvii recedentibus aquis de summitate montium, et a secunda regione aeris, loco aquarum intravit aer. Neque ad hoc necessaria est magna mutatio in aere, sed sufficit illa quam quotidie experimur quando aer intrat, vel recedit ab aliquo loco per condensationem, vel rarefactionem modicam, et ipsi aeri connaturalem, et facillimam. Sic ergo imperio Dei aquæ illæ quæ obtinebant secundam regionem aeris, cœperunt recedere versus terram, et aer subintrare loco illarum, et in spatio secundæ regionis, quod paulo ante occupabatur aquis (et sic erant medium aquarum) accepit aer subin-

trans virtutem condensandi vapores, et retinendi, atque expandendi nubes, et de facto aliquas retinuit ipso imperio Dei, sicque divisæ sunt aquæ superiores, id est, attenuatæ, et vaporabiles (istæ enim sunt aquæ superiores, et super cœlos) ab aquis inferioribus, et fluentibus. Et sic verificatum est, quod dicitur Job xxxviii quod nubes facta est quasi vestimentum maris, scilicet, quia mansit circumdatum aquis vaporabilibus, quæ sunt nubes, et caligine quasi pannis infantie obvolutum.

XXVI. Tertio, dicimus fuisse hoc firmamentum in secunda regione aeris, cujus oppositum tamquam probabiliter tenet Suarez libro secundo de opere sex dierum, cap. v, num. x, licet etiam sententiam alteram teneat. Existimat enim firmamentum vocari infimam regionem aeris quæ etiam dicitur cœlum, et aves quæ in ea volant dicuntur volucres cœli. Ipsa etiam proprie dividit inter aquas maris, quæ sunt inferiores, et aquas nubium superiores quasi quoddam medium, seu paries interjectus inter utrasque : secunda autem regio continet ipsas nubes, non autem dividit inter illas, et aquas inferiores. Cæterum D. Thomas in hac quæstione art. 1 ad 1, absolute dicit : « Quod per firmamentum secunda die factum intelligitur spatium aeris, in quo nubes condensantur. » Et artículo III, in calce corporis inquit : « Quod aer nubilosus (id est, habens nubes) distinguit superioris aeris partem, in qua generantur pluvia, et hujusmodi impressiones, ab inferiori parte aeris, quæ aquæ connectitur, et sub nomine aquarum intelligitur. » Constat autem quod spatium aeris, in quo condensantur nubes, et in quo generantur pluvie, est secunda regio aeris, non ista infima, quam potius D. Thomas dicit nomine aquarum intelligi, ergo hæc

non pertinet ad firmamentum, sed solum secunda. Et ratio est, quia nomine firmamenti non solum intelligitur aliquid dividens tamquam res quædam interposita, sed tamquam firmans, et retinens ipsas aquas, et quasi ligans illas, juxta illud Job xxvi : *Qui ligat aquas in nubibus, ne erumpant pariter deorsum.* Infima autem regio aeris non habet vim ligandi, et firmandi aquas, quia ista ligatio et firmatio solum fit per virtutem condensandi, et coagulandi vapores qui solum condensantur in loco, in quo generantur pluvie, quæ est secunda aeris regio, quæ proprie est firmamentum factum in medio aquarum.

XXVII. Quare recte dicitur illa secunda regio facta secunda die non quod suam substantiam, sed quoad officium firmamenti, accipiendo tunc virtutem firmandi, et continendi aquas vaporabiles condensando illas in nubes. Et rursus dicitur dividere aquas ab aquis, non tamquam medium interpositum ut paries, sed tamquam terminus, et limes, quo perveniunt aquæ, sicut etiam agri dividuntur limitibus quibusdam, seu terminis. Itaque sol effective elevat, seu dividit vapores ab aquis maris. Secunda autem regio aeris firmat, et retinet illos, et sic dividit tamquam terminus, quo perveniunt, et ultra non transeunt.

XXVIII. Contra totam hanc resolutionem solum potest fieri argumentum ex illo verbo firmamentum, nam proprie videtur significare corpus solidum, et firmum, et ideo attribuitur cœlis, qui solidissimi quasi ex ære fusi sunt. Aer autem est corpus valde fluidum, et non firmum. Quomodo ergo potest dici firmamentum, nisi inferendo vim verbis Scripturæ. Unde dicitur Deus quarta die posuisse stellas in firma-

mento, quod nullo modo potest intelligi de aere, sed de ipso cœlo, in quo sunt stellæ. Respondetur hoc argumentum valde esse infirmum, et qui ausi sunt propter illud nostram sententiam erroneam appellare, valde excesserunt. Nam firmamentum dicitur a firmitate, etiam non solida, ut recte annotarunt S. Basilius, homilia III hexameron, et Ambrosius, libro II hexameron, cap. IV. Firmitatem enim non solum habent corpora dura, et solida ad sustinendum, sed etiam acuta, et spiritiosa ad operandum, videmus enim quanta vi, et firmitate spiritus, seu venti moventur, quanta firmitate aer continet, et addensat vapores. Quæ firmitas illi data est a Deo hac secunda die cum aliqua spissitudine ut inquit S. Thomas hic articulo primo. Et S. Basilius, raram esse, ac tenuem naturam hujus firmamenti affirmat ubi supra, licet virtuosa sit, et potens ad continendum, et firmandum aquas, condensando, et ligando eas, et expandendo nubes juxta quod dicitur Job xxvi : *Qui ligat aquas in nubibus suis.* Itaque aliquando firmitas attribuitur corpori solido, ut quando dicuntur cœli solidissimi quasi ex ære fusi, in ipsa enim comparatione soliditas durioris corporis esse insinuat. Et cum dicuntur stellæ positæ in firmamento, ipsa locutio manifestat de quo firmamento sit sermo, scilicet de sidereo, seu stellato, ubi solum sunt stellæ. Aliquando firmamentum attribuitur aeri, ut cum dicitur Genes. 1 : *Producant aquæ volatile super terram sub firmamento cœli,* aves enim sub firmamento aeris volant, a firmamento autem sidereo longissime distant, nec proprie dici possent sub illo volare, cum sint sub orbe lunæ. Similiter dicitur Proverb. viii : *Quando æthera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum;* quod de aere, et nubibus plerique intelligunt.

Dicitur etiam Psalm. cxxxv: *Quod Deus firmavit terram super aquas*, et tamen aquæ nihil soliditatis habent. Ergo firmitas non solum dicitur de re dura, aut solida, sed etiam de forti, et non remissa, aut de valente retinere, et coercere aliam sive in se sit dura, et solida, sive tenuis, dummodo ad id habeat vim, sicut aer accipit a Deo in illa secunda regione vim ad condensandum nubes et vapores. Et panis dicitur firmamentum, Psalm. civ: *Omne firmamentum panis contrivit*. Et spiritus firmat cor, et panis cor hominis confirmat, et vinum exhilarat, et nihil istorum est corpus durum. Quare ex magna sinceritate procedunt, qui solo nomine firmamenti nituntur, ut negent esse aerem firmamentum, quod dividit inter aquas, et aquas. Quando autem dicitur quod posuit Deus stellas in firmamento, ipsa positio satis manifestat firmamentum illud esse stellatum, non aereum. Nec obstat quod D. Thomas in II, dist. xiv, q. 1, art. 1, dicit non convenire Scripturæ, quod nomine firmamenti intelligatur aer, quia dicuntur stellæ positæ in firmamento, nisi nomen firmamenti æquivoce sumatur. Respondetur enim hoc correxisse D. Thomam in hac quæstione ubi eandem sententiam affert, et omnino approbat.

QUÆSTIO LXIX.

DE OPERE TERTIE DIEI.

TEXTUS.

Dixit vero Deus congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum unum, et appareat arida. Et factum est ita. Et vocavit Deus aridam, terram, congregationesque aquarum

appellavit maria. Et vidit Deus quod esset bonum, et ait: Germinet terra herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen sit in semetipso super terram. Et factum est ita.

NOTANDA CIRCA HANC QUÆSTIONEM.

I. Tres effectus, seu operationes narrat Scriptura factas hac tertia die, quæ pertinent ad opus distinctionis, et segregationis circa infima corpora mundi, quæ sunt aqua et terra. Primus effectus est congregatio aquarum in unum locum. Secundus est apparitio, seu discoopertio terræ, ejusque exsiccatio. Tertius, est germinatio herbæ, et arborum in terra sic discooperta, et apparense.

Antequam vero difficultates, seu dubitatiunculas, quæ circa istas operationes, et effectus hac tertia die factos excitari solent, proponamus, duo certiora præsupposita præmittenda sunt, quæ ad cætera explicanda sunt necessaria, nec in se tantam habent difficultatem.

DUO PRÆSUPPOSITA.

II. Primum est, quod ea corpora, circa quæ operatio, et distinctio hujus diei facta est, nempe terra et aqua, non sunt facta hac die quoad suam substantiam, sed aliqua solum accidentali mutatione quantum ad situm, et locum divisa. Secundum est, quod causa efficiens immediate istarum operationum, quæ hac die factæ sunt, fuit ipse Deus, prima et universalis causa rerum. Et quidem circa primum non potest esse difficultas suppositis his, quæ superius tractata sunt, licet non defuerint aliqui auctores, qui existimaverint hac die factum esse elementum

aquæ et terræ, etiam quoad substantiam, quia sic distribuunt productionem elementorum, quod ex illa nebula, seu tenui vapore, aut aqua, quam existimant primo die replevisse totum spatium a terra ad concavum lunæ, produxit Deus secunda die duo elementa superiora, scilicet aerem, et ignem, tertia vero die alia duo infima, scilicet terram et aquam in ea dispositione, in qua nunc sunt, vel saltem aquam in hac tertia die dicunt esse productam, nam de terra multi id non audent asserere propter expressum verbum Scripturæ dicentis: *Quod in principio creavit Deus cælum et terram.*

III. Cæterum hæc sententia nullatenus sustinenda est juxta principia supra declarata, et propter ipsa verba sacræ Scripturæ. Nam primo die dicitur: *Quod Deus creavit cælum, et terram*, et quod: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*. Nomine autem terræ intelligitur vera, et naturalis terra, quæ non est sola materia prima, hæc enim communis est terræ, et aquæ, et omni mixto, ad omnia enim est in potentia, ergo est materia cum forma substantiali terræ, alias non est terra, nec Scriptura aliquid certi nobis significaret, si nomine terræ non intelligeret, id quod vere, et in re terra est, et nomine cæli, id quod vere, et in re cælum est; ergo etiam nomine aquæ significare debet veram, et propriam aquam, non nebulam, aut aliquid aliud quod vera aqua non est. Ergo si primo die inveniuntur terra, et aqua, non sunt facta tertia die quoad substantiam, et veritatem, et naturam ipsam terræ et aquæ. Et præterea elementa ista solum per creationem fiunt, cum sint corpora simplicia, et consequenter prima inter corpora, ita quod alia fiunt ex ipsis, ipsa vero non fiunt ex aliis, ergo si quæ corpora fieri debent per crea-

tionem, sunt elementa. Creatio autem terminata est primo die, quando Deus creavit cælum, et terram, reliquis autem diebus fuerunt opera distinctionis, et ornatus, ergo terra, et aqua quoad substantiam prima die creata sunt, non tertia. Denique, verba Scripturæ in hac tertia die id ipsum significant, dixit enim Deus: *Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt in locum unum*, ergo supponebat aquas jam esse, dicendo: *Quæ sub cælo sunt*, non ergo tunc primo acceperunt esse. Et similiter de terra dicit: *Et appareat arida*. Apparere autem non est fieri quoad substantiam, sed quod occultum, et latens est, manifestari. Ergo verba Scripturæ in hac tertia die, scilicet congregari aquas et apparere terram, non nisi violentissime trahuntur, et explicantur de productione terræ, et aquæ; quoad substantiam et esse, sed manifeste supponuntur jam existisse.

IV. Secundum præsuppositum, scilicet Deum fuisse immediatam causam efficientem hujus congregationis aquarum, et discoopertionis terræ, atque germinationis arborum, et herbarum, manifestum est, tum ex Scriptura, tum ex ratione, et exclusione aliarum causarum ab isto opere. Ex Scriptura probatur, quia specialiter attribuit Deo hanc congregationem aquarum, et detentionem, ne terram inundent, indeque suam omnipotentiam maxime comprobatur, dicitur enim Job xxxviii: *Circumdedit illud (mare) terminis meis, et posui vectem, et ostia: Proverb. viii: Et legem ponebat aquis ne transirent fines suos: Psalm. cix: Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram: Jerem. v: Me ergo non timebitis, qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum.* Et ratio hujus est, quia in tota natura etiam in Angelis non est potestas ad